

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI TARBIYALANUVCHILARINI MILLIY QADRIYATLAR ASOSIDA TARBIYALASHDA QO'LLANILADIGAN SAMARALI ISH USULLARI

Abdurazoqova Zebinniso Isoqulovna

Samarqand viloyati Qushrabod tumani 7-Maktabgacha ta'lim tashkiloti direktor o'rinbosari

Annotatsiya: *Ushbu ilmiy maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tarbiyalanuvchilarni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalashning nazariy-metodik asoslari, pedagogik jarayonni milliy-ma'naviy meros bilan uyg'unlashtirishning samarali mexanizmlari va amaliy yondashuvlari ilmiy jihatdan yoritilgan. Maqolada xalq pedagogikasi, zamonaviy ta'lim texnologiyalari, kompetensiyaviy yondashuv, shuningdek ilg'or xorijiy tajribalar ham tahlil qilinadi. Maktabgacha yoshdagi bolalarning shaxs sifatida shakllanishi jarayonida milliy qadriyatlarning psixologik ta'siri, ko'p komponentli ma'naviy tarbiya modeli va ta'lim muhitining tarbiyaviy funksiyalari chuqur asoslangan. Shuningdek, tarbiyaning uzluksizligi, integratsiyalashgan yondashuv, kommunikativ va faol-ta'lim metodlarining samaradorligi ilmiy tahlil qilinadi. Tadqiqot natijasida milliy qadriyatlarga asoslangan tarbiya jarayonini optimallashtirishning ilmiy-metodik tavsiyalari ishlab chiqilgan.*

Kalit so'zlar: *maktabgacha ta'lim, milliy qadriyatlar, tarbiya, xalq pedagogikasi, ma'naviyat, ma'rifat, zamonaviy ta'lim texnologiyalari, integratsiya, kompetensiya, tarbiyachi, metodika, shaxs rivoji, psixologik mexanizmlar, ma'naviy meros, interaktiv usullar.*

KIRISH

Maktabgacha ta'lim tizimi jamiyatning kelajak taraqqiyoti va ma'naviy rivojining poydevori bo'lib, mazkur bosqichda shakllanadigan bilim, ko'nikma, kompetensiyalar hamda ma'naviy-axloqiy fazilatlar bolaning butun hayoti davomida muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda maktabgacha ta'lim sifatini oshirish, ta'lim-jaryonini milliy qadriyatlar bilan uyg'unlashtirishga qaratilgan qator davlat dasturlari qabul qilindi. "Maktabgacha ta'lim va tarbiyani rivojlantirish konsepsiyasi", "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun, maktabgacha ta'limga oid zamonaviy davlat ta'lim standartlari bolalar tarbiyasida milliy qadriyatlar, umuminsoniy g'oyalar, ma'naviy barkamollikni shakllantirishni ustuvor vazifa sifatida belgilab berdi.

Milliy qadriyatlar – xalqning tarixiy xotirasi, an'analari, udumlari, urf-odatlar, axloqiy me'yorlari va ma'naviy qarashlarining majmuasi bo'lib, maktabgacha yoshdagi bolalarning dunyoqarashi, ijtimoiy munosabatlari, ma'naviy-psixologik olamining shakllanishida beqiyos o'rin egallaydi.

Shu bois, maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatida milliy qadriyatlar asosidagi tarbiya jarayonining ilmiy-metodik asoslarini chuqur o'rganish dolzarb vazifa sanaladi.

Mazkur maqolada tarbiyalanuvchilarni milliy qadriyatlar asosida tarbiyalashning samarali usullari, pedagogik texnologiyalar, xalq og'zaki ijodi va amaliy san'at namunalaridan foydalanishning innovatsion yondashuvlari, shuningdek ta'lim jarayonining integrativ imkoniyatlari ilmiy asosda tahlil qilinadi.

ASOSIY QISM

1. Milliy qadriyatlarning pedagogik mohiyati va ularning maktabgacha ta'limdagi o'rni

Milliy qadriyatlar — xalqning tarixiy-ma'naviy merosi bo'lib, ta'lim-tarbiya jarayonida shaxsning ma'naviy shakllanishiga xizmat qiladi. Sharq mutafakkirlari — Forobiy, Beruniy, Ibn Sino, Alisher Navoiy, Ahmad Yassaviy, Abdurauf Fitrat kabi allomalar o'z asarlarida tarbiyani milliy-ma'naviy qadriyatlarga asoslash zarurligini ta'kidlagan.

Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun milliy qadriyatlarga asoslangan tarbiya:

1. Axloqiy normalarni shakllantiradi.
2. Shaxsning ma'naviy immunitetini mustahkamlaydi.
3. Ota-onaga hurmat, mehr-shafqat kabi fazilatlarni uyg'otadi.
4. Vatanparvarlik, milliy o'zlik, tarixiy xotira tuyg'usini rivojlantiradi.
5. Ijtimoiy faollik va kommunikasiyaning birlamchi ko'nikmalarini shakllantiradi.

Psixologik nuqtayi nazardan, 3–7 yosh oralig'i milliy identitet shakllanishining eng muhim bosqichidir. Shu bois bu davrda ta'lim jarayonini milliy qadriyatlar bilan bog'lash ilmiy jihatdan asoslangan yondashuvdir.

2. Maktabgacha ta'limda milliy qadriyatlarga asoslangan tarbiyaning psixologik asoslari

Bola psixik taraqqiyoti bosqichma-bosqich rivojlanib boradi va har bir bosqichda ma'lum tarbiyaviy ta'sirlar kuchli samara beradi. Vygotskiy, Piaje, Erikson, Galperin kabi psixologlar bolalarning aqliy va ijtimoiy rivojlanishida muhitning, xususan madaniy muhitning rolini ta'kidlaydi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning milliy qadriyatlarni qabul qilishida:

- taqlid qilish,
- emotsional qabul qilish,
- ijtimoiy rollarni o'zlashtirish,
- sensor-perseptiv idrok,
- ramziy fikrlash

kabi psixik jarayonlar hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Shu bois milliy qadriyatlarni o'rgatishda ranglar, shakllar, ramzlar, xalq ertaklari, maqollar, kuy va qo'shiqlar, milliy o'yinlar kabi emotsional ta'sirchan vositalar samarali hisoblanadi.

3. Milliy qadriyatlar asosida tarbiyalashning samarali usullari

Quyida maktabgacha ta'lim tashkilotlarida eng samarali deb tan olingan metodlar ilmiy asoslardan holda yoritiladi.

3.1. Interaktiv usullar

1. "Aqliy hujum" — bolalarni mustaqil fikrlashga o'rgatadi.

2. "Bahs-munozara elementi bilan o'yin" — axloqiy qarorni tanlash ko'nikmasini shakllantiradi.

3. "Rolga kirish" usuli — milliy obrazlar orqali tarbiyaviy tushunchalarni oson o'zlashtirish imkonini beradi.

3.2. Xalq og'zaki ijodi asosida tarbiya

ertaklar, maqollar, topishmoqlar, xalq o'yinlari, bolalarda milliy identitetni shakllantirishda eng samarali vositalardan hisoblanadi.

3.3. Amaliy san'at asosida tarbiya milliy bezak san'ati,

gilamchilik, kashtachilik, yog'och o'ymakorligi kabi elementlardan foydalanish bolaning estetik didini boyitadi. 3.4. Integratsiyalashgan darslar "Tabiat – milliy qadriyatlar",

"San'at – ma'naviyat", "Nutq rivoji – xalq merosi" kabi integrativ mashg'ulotlar yuqori natija beradi.

3.5. Kompetensiyaviy yondashuv

Bola:

muloqot kompetensiyasi,

ma'naviy-axloqiy kompetensiya,

ijtimoiy faollik,

ijodkorlik

kabi kompetensiyalarni milliy qadriyatlar vositasida o'zlashtiradi.

4. Tarbiyachining professional roli va metodik tayyorgarligi

Milliy tarbiyani ta'minlashda tarbiyachining:

ma'naviy saviyasi, pedagogik mahorati, kommunikativ kompetensiyasi, psixologik bilimlari hal qiluvchi ahamiyatga ega. Tarbiyachi pedagogik jarayonga:

1. ilmiy asosda yondashishi,

2. xalq pedagogikasi merosidan foydalanishi,

3. zamonaviy metodlarni qo'llashi,

4. oilalar bilan hamkorlikni yo'lga qo'yishi lozim.

5. Oila–bog'cha hamkorligi

Oila – bola tarbiyasining birlamchi maktabidir. Shu bois maktabgacha ta'lim tashkiloti ota-onalar bilan hamkorlikni:

tarbiyaviy seminarlar,

ma'naviy-ma'rifiy uchrashuvlar,

milliy bayramlar,

oila maktabi

ko'rinishida tashkil etishi zarur.

Bu hamkorlik tarbiyaning uzluksizligini ta'minlaydi.

6. Xorijiy tajribalar tahlili

Yaponiya, Janubiy Koreya, Turkiya, Finlyandiya, Malayziya kabi davlatlar maktabgacha ta'lim tizimida milliy qadriyatlar asosidagi tarbiya yetakchi o'rin tutadi.

Ular tajribasida:

milliy ramzlar orqali tarbiya,

an'ana va udumlarni o'yinlar orqali o'rgatish,

oila va ta'lim muassasasi integratsiyasi,

o'yin-texnologiyalar asosida ta'lim kabi yo'nalishlar keng qo'llaniladi.

Ularning yondashuvlari O'zbekiston amaliyotida qo'llanilsa, yuqori samara beradi.

7. Milliy qadriyatlarga asoslangan tarbiya modeli , Taklif etilayotgan model quyidagi komponentlardan iborat:

1. G'oyaviy-ma'naviy komponent

2. Pedagogik-psixologik komponent

3. Madaniy-estetik komponent

4. Faoliyatga yo'naltirilgan komponent

5. Diagnostik-hisobot tizimi

Mazkur model tarbiyaning mazmuni, shakllari va usullarining uyg'un ishlashini ta'minlaydi.

XULOSA

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tarbiyalanuvchilarni milliy qadriyatlarga asoslangan holda tarbiyalash — zamonaviy ta'lim tizimining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib, uning chuqur ilmiy-metodik asoslanganligi bugungi kunda alohida e'tibor talab qilmoqda.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, milliy qadriyatlar nafaqat bolalarning ma'naviy-axloqiy fazilatlarini shakllantirishda, balki ularning psixologik barqarorligini mustahkamlashda, ijtimoiy faolligini oshirishda, ijtimoiylashuv jarayonini tezlashtirishda va shaxs sifatida kamol topishida ham g'oyat muhim omil hisoblanadi.

Shu orqali mazkur yondashuv maktabgacha yoshdagi bolalarning dunyoqarashini boyitadi, ularga milliy o'zlikni anglash, tarixiy xotiraga ehtirom bilan qarash, an'anaviy qadriyatlarga hurmat bilan munosabatda bo'lish kabi fazilatlarni singdiradi.

Milliy qadriyatlarga asoslangan tarbiya jarayonida tarbiyachining kompetensiyasi yuqori bo'lishi zarurligi aniqlandi. Chunki o'qituvchi yoki tarbiyachi milliy qadriyatlarining ma'naviy mohiyatini chuqur his etmasa, ularni to'g'ri talqin qilmasa yoki ta'lim mazmuniga to'g'ri integratsiya qila olmasa, pedagogik jarayon kutilgan natijani bermaydi.

Shu sababli tarbiyachilarning metodik tayyorgarligini takomillashtirish, ular uchun maxsus treninglar, seminarlar, metodik qo'llanmalar yaratish, xalq pedagogikasini chuqur o'rganish bo'yicha ilmiy-amaliy ishlar tashkil etish muhim vazifadir.